

מזלם של כותבי זיכרונות עם יומיו של סטיבן ספנדר

כיום הכל כבר יודעים את האיוולת שבאמונה הישנה כי מה שקובע הוא מה שאדם עשה מעצמו, כמו שנהוג לומר, כלומר, כיצד פיתח, שכלל, עשה את עצמו. שהרי הכל כבר יודעים כיום כי רק דבר אחד חשוב בעצם: לבחור בהורים הנכונים בשעה הנכונה. בעניין זה עשו כמה מאיתנו, ולא דווקא גרושים שבנו, מיששים חמורים שעליהם שילמו ביוקר בתוך זמן קצר ביותר.

הוא הדין, כמרומה, גם כסופרים הכותבים יומנים או סיפורי זיכרונות. כאן חשוב בעצם רק להכיר את האנשים הנכונים. אם תנאי זה מתקיים — כל השאר כבר יבוא על מקומו בשלום. אבל יש בכל זאת הברול: אם בחירה בהורים הנכונים היא רק עניין שרירותי תלתי ברצונו ובהחלטתו של אדם, הנה התודעות למכרים הנכונים עניין רצודדי היא, ומחייבת גם מאמצים מסויימים. כך, למשל, אדם צריך לפתח מינימום של מידות סוציאליות, להיות ידידותי ומסבירפנים במידה סבירה, לדעת להקשיב לזוטר או לחזרות שלא להפגין עד כמה ליבו גס בו וכדומה. נכון שכל המאמצים האלה כמותם כאפס לעומת הקשיים שהם מנחלקו של כותב הזיכרונות שלא הכיר אנשים שיש בהם עניין, או שאופיו גרם לו שירחק מחברת אדם ועמיתיו האמנים ככלל זה. מה שחברו מסוגל להשיג בקליקלות היעזרת כמה ציטוט ופרשיות בקאנטיות, חייב זה להשלים באמצעות תיאוריו נוף וחזרות ובתים ושאר חפצים משעממים, ניתוחים מוגיעים של רוח התקופה ושל התוך הנפשי שלו עצמו וליתים גם התעככות תיורה, משמימה, על רמותם ואופיים של בתיאור מולם להיות הוריו ולפי כך מושא כתיבתו.

ויש גם מי שמולרל-אמולו גרם והוא אמנם ידידותי ככלכלב ומטיב להקשיב כאיוב, אך אין לו בסכינתו ובטווח היכרותו אנשים מעניינים ו/או בעלי מוניטין שאותם ניתן לו לצטט ואשר

סטיבן ספנדר: "הנציג הישראלי א". ביקש לדעת אם יש דיסקוטקים ברוטרדאם שבהם יוכל לתפוס לו איזו בחורה. אחר-כך הירצה באוזני על הצורה שבה היו הבריטים צריכים לנהל את מערכת פוקלנד. דויד אבידן מגיב: הסברתי למשורר הפורטוגלי שכדאי לחקור את חייה היללה בעיר. ספנדר התקשה כנראה להבין את טענותיי.

רי לעיתים באיכוור שמם בלכר כדי שהקורא, בשלוש יבשות לפחות, יחדר את אוניו כאפר כסת. כך שוו בנפשכם את מצוקתו של סופר בן זמנו ומקומו שיצטרך לפתוח פרק זיכרונות במלים: פגשתי את א' והוא סיפר לי מה שב' מתכוון לכתוב על ג'. לא, ספר זיכרונות רביעניין לא ייצא מה. ועכשיו אתם גם מבינים מדוע יורם ברונובסקי ירדנו יושב בלונדון במקום נתל-אניב או בירושלים.

כמה דברים אמורים? הנה סימתי קריאת כך יומניו של המשורר והמבקר האנגלי סטיבן ספנדר מן השנים 1939-1983, ספר עבה בן 500 עמודים. ואין בו (כמעט) עמוד משעמם אחד. מרועי כי ספנדר הכיר את כל האנשים הנכונים והיה בכל המקומות שחובה להיות בהם בזמן שבו צריך היה לבקורם. גם אז מעולם לא היה המשורר או המבקר הנחשב ביותר ברורו, וגם לא בעל תחושת האני האיתנה ביותר — הריהו בלי ספק האני הייתי שם" מובהק והמילולי ביותר של דורו. בנוסף לזאת, זכה בחיים ארוכים (הוא יליד 1909), כך שלא רק שהספיק לפגוש בכל מי שהוא מי, כי אם גם זכה לדווח על כך, כצד הרבה עשיות אחרות שעשה.

ובאמת, מי איננו נזכר כאן ביומנים? עורא פאונד ואליוט וידידיו הקרובים אודן וכריסטופר אישורוד בעל סיפורי ברלין הנודעים (שעליהם וסטרבינסקי קברט) ורוברט לולו ואדית סיטוול וסטרבינסקי ובנג'מין בריטן וצייר האנוני פרנסיס בייקון ואוסקאר קוקושקה והפיסיקאי הגרעיני רוברט אופנהיימר והרולד פינטר והמר רגל גאי ברג'ס שערק לרוסיה ואשר עימו הוא שב ומתארה בעת ביקור במסוקוה ואייקו שטרן ואתרו רובינשטיין ויבטושנקו וראשממשתל

ומה לא אמר ומה לא השיבו לו אותם. גיבורי כצד מסעות רצויים — גם מסעי הרצאות פחות רצויות. אחרי הכל, אדם צריך גם להתפרנס. וכאן באה משרת אינסופית של אותם עירבי סיוט שכל מי שנכח בהם איפסם יודע את טעמם המר. בשולי אחת הרצאות הוא רושם: "נתתי, אור הראשונה בארבע הרצאותי במיכללת גרשם (Gresham), הקהל הרגיל של כמה משוגעים לרבר, שניים או שלושה משוגעים סתם, ואני מניח: חצי תריסר אנשים מעוניינים באמת." כדי לפצות את עצמו על השימום הכפוי הוא הולך אחר-כך לארוחה אצל פיליפ (הבארון דה רוט-שילד) וזוגתו פולין (Paulin). אחרי הארוחה הוא לוקח אותה לתערוכה של פרנסיס בייקון, אור נפלא ושמתי לב להרבה דברים באיכות הציורים שקודם לא עמדתי עליהם.

כמה כל זה ניחא, אלגאנטי, תרבותי וגם סנובי, אולי נכונים מודע לעצמו. הכל מדיף את ניתוחו הבלתי-נשכח של העולם של אתמול. סטפאן צווייג היה כותב את יומניו כך, וכך גם דומה שהוא מודע לכך, שהחשוב הוא לא מה שהוא ראה וחווה בעצמו, כי אם מה שאחרים אמרו לו באותו מעמד. כך מגלה לו אודן יום אחד כי אילו נתבקש, היה מסכים להופיע בתור עד מטעם התביעה במישפט נגד מאהבה של לילי טרלי ללורנס. לדעת אודן, הרומאן באמת פורנוגרפי, "בעיניו (של אודן) קנהימיה לפורנוגרפיה הוא כל מה שקריאתו גורמת זיק פה אצל הגבר."

אבל יהיה זה עוול להעלים את העובדה כי לספנדר עצמו יש הבחנות רגישות, שנונות וקולעות. כך הוא כותב על אותו אודן, כי הלה היה נכון להשלים עם "בגידותיו" הסכסואליות של אחד מחבריו — מטבע הדברים נמנים הומור סכסואלים רבים עם חוג מכריו של ספנדר — אבל לא היה מסוגל למחול על אידיוקי. ספנדר: "היתה לו (לאודן) סובלנות בענייני מין אבל הוא היה קנאי לשעונים."

והיכן לא היה ספנדר ומה לא ראה במרעיניו? כך השתף במליחמת-אדורחים בספרד (על כך בהרחבה בספר קורם) ושירת במליחמת העולם השנייה. ביקר בגרמניה מייד לאחר תבוסתה, שר חח עם הסופרים שנתורו בה ואף זכה (??) לראות את מיטתו של היטלר בבוניקר שלו ובצידה כמה ספרים חרוכים על אדריכלות מודרנית. שה "פיהרר" קרא בהם סמוך להתאבדותו. ספנדר מוזמן ליפאן, מבקר בהיכלותיה הסגורים לזרים ומרצה באוקספורד, הוא נבחר לשבת בראש איר גון הסופרים הבינלאומי "פן". משתתף בעריכת כתבי-העת המצויין אנקאונטר עד שמתגלה כי זה נתמך (בלא ידיעתו) בכספי הסי-איי-אי האמי ריקאי. הוא מבקר בקורפו בעקבות הרומנטיקנים האנגלים הגרולים, וטועם מקצת מטעם-הנצח השמור שם לשוחריו. הוא טועם וטועם בלא לר אות מן היין שהחיים מוזמים לו ובין טעימה לטעימה הוא מטעים גם אותנו, ואף זאת באותה נריכות המאפיינת את האיש בכלל.

גם מסעי רצויים — גם מסעי הרצאות פחות רצויות. אחרי הכל, אדם צריך גם להתפרנס. וכאן באה משרת אינסופית של אותם עירבי סיוט שכל מי שנכח בהם איפסם יודע את טעמם המר. בשולי אחת הרצאות הוא רושם: "נתתי, אור הראשונה בארבע הרצאותי במיכללת גרשם (Gresham), הקהל הרגיל של כמה משוגעים לרבר, שניים או שלושה משוגעים סתם, ואני מניח: חצי תריסר אנשים מעוניינים באמת." כדי לפצות את עצמו על השימום הכפוי הוא הולך אחר-כך לארוחה אצל פיליפ (הבארון דה רוט-שילד) וזוגתו פולין (Paulin). אחרי הארוחה הוא לוקח אותה לתערוכה של פרנסיס בייקון, אור נפלא ושמתי לב להרבה דברים באיכות הציורים שקודם לא עמדתי עליהם.

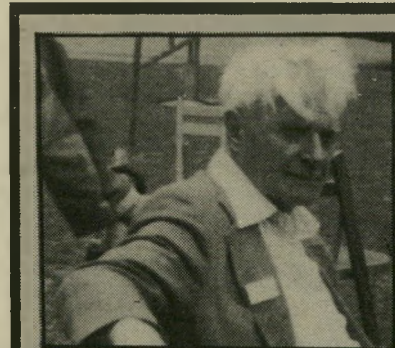
כמה כל זה ניחא, אלגאנטי, תרבותי וגם סנובי, אולי נכונים מודע לעצמו. הכל מדיף את ניתוחו הבלתי-נשכח של העולם של אתמול. סטפאן צווייג היה כותב את יומניו כך, וכך גם דומה שהוא מודע לכך, שהחשוב הוא לא מה שהוא ראה וחווה בעצמו, כי אם מה שאחרים אמרו לו באותו מעמד. כך מגלה לו אודן יום אחד כי אילו נתבקש, היה מסכים להופיע בתור עד מטעם התביעה במישפט נגד מאהבה של לילי טרלי ללורנס. לדעת אודן, הרומאן באמת פורנוגרפי, "בעיניו (של אודן) קנהימיה לפורנוגרפיה הוא כל מה שקריאתו גורמת זיק פה אצל הגבר."

אבל יהיה זה עוול להעלים את העובדה כי לספנדר עצמו יש הבחנות רגישות, שנונות וקולעות. כך הוא כותב על אותו אודן, כי הלה היה נכון להשלים עם "בגידותיו" הסכסואליות של אחד מחבריו — מטבע הדברים נמנים הומור סכסואלים רבים עם חוג מכריו של ספנדר — אבל לא היה מסוגל למחול על אידיוקי. ספנדר: "היתה לו (לאודן) סובלנות בענייני מין אבל הוא היה קנאי לשעונים."

מובן מאליו שביקר גם בישראל. על חטאי אני מודה: אחד ממעשי הראשונים בעת דיפדוף פתיחה כספר היה לבדוק במפתח השמות אם שמו של ירידנו אירל (יודעי ח"ן יידעו מן הסתם למי הכוונה ולאחרים לא יוסף השם דבר) אכן מופיע בו. שהרי משורר ישראלי זה כבר נפגש, לפי חשבוננו, לפחות תריסר פעמים עם ספנדר, כדבר שטרך לבקר כל אדם נודע אחר שממנו עשויה לצמוח לו תועלת כלשהי. והנה, נקמה מתוקה: אין זכר לאיש. כל המאמצים היו לשווא. לפחות באשר ליומנים. ספנדר שלנו יודע בריק את מי חובה להזכיר את מי לא.

לעומת זאת מופיע כאן משורר ישראלי אחר שבו פגש בארץ, ואפילו בשמו המפורש: המשורר Abbey Korner אשר לא יעלוך מן הסתם לראות את שמו נפקד כאן כך. מסתבר שאבאי קורנר "הפך למנהיג גטו ורשה אחרי שהגרמנים כבשו את העיר. הוא עזר לארגן את הברחת היהודים במינהרות ובתעלות הביוב מתוך העיר אל היע-רות." ספנדר מוסיף: "אני משער כי הוא אדם שבשביילו השואה היא המציאות המרכזית של חייו, אף כי הוא ידע גם את הטיהורים הסובייטיים וכן את מאבק היהודים בפלשתינה של ימות המנ" דאט והמליחמה אשר התנהלה אחרי ייסוד המר"י נה היהודית."

ככלל, סיפור הביקור בישראל הוא אחד הפר-קים המשמשים שבספר. נראה כי מארחיו כפו עליו את סדר-היום הרגיל: יד ושם, טדי קולק והארכיבישוף הארמני של ירושלים, כנסיות המולה, הרודיון, ביקור אצל הנשיא דאו, מר אפרים קציר, בביקור בבית-הנשיא משמיעה אשת הנשיא היהודים כה נוגים עד כי נתקבל הרושם כי היא בוכה בכורה על שגאת כל הער לם כולו לכנסת ישראל. "הרמעות היו מרבקות,"

ספנדר ברוטרדאם, בצילום של אבידן

● (5) פעם אחת ויחידה — ודי בציפור — שוחחתי איתו על בליטונה של בריטיה בפי רשת איי-פוקלאנד. הוא התקשה, כנראה, לוד בן את טענותי, שמצד אחד היה אירוע לחמתי זה מיותר, אבל מצד שני, מרגע שהחלט לבצעו. צריך היה לבצעו הרגע, נכון, שהצי בעתי על האפשרות, כי נעשה יותר מדי פיר סום מיקרמי להפלגה הובמאסטית של צי הוד-מלכותה לעבר היע המיסכן והלא-אתגרי — וקרב לוודאי, שגם ציינתי, כי אני הייתי נהג אחרת: מנהל מ"מ שקט עם הארנטינים, ובזמנית מקרב יחידתי נבחרות למקום. נכון בהחלט, שהוכרתי את לחיתותו של כוד המשימה הבריטי בחי"ר, לפימל (5000 חייל, למיטב זיכרוני) ובמידה מסויימת גם בחי"ש. עיקר טענותי היה, בכל מיקרה, שלכוחה-משי מה הערשני והבזוני לא היתה עוצמה יבש תית מספקת לצורך מימוש אזהרותיו המלכר תיות.

לסיכום: Mr S כמס ביוכרונות בעיקר את ענייני בחיילילה ובנשים ואת הערכת הני מוכה לכושרו המיבצעי של צבא-הממלכה המאוחדת, מה שמעיד אולי גם בעיקר עליו ולארדווקא עליי. אבל מרוע, The Hell, הזכרתי לו "גרמני" דווקא — לאלוהי הס קלרוה ול-S Mr פיתרונים.

תגובה איי-הזיכרון המתרחקים: דויד אבידן

אמתי לו, שאותי מטרידה יותר השאלה, איפה כל האחרות, והוא גילה דווקא עניין די פורטוגלי באפשרות עלומה זו. הסכרתי לה, שהאחרות נמצאות או בבית או ברחוב או בדיסקוטקים. ושלכן כדאי לחקור ללא-ידידותי את חייה היללה בעיר. הוספתי גם, שעיר ללא דיסקוטקים אינה עיר ושאלם אני לא מוצא חיילילה בעיר הזאת (לא חסר, אגב, או פסי טיבל או לא פסטיבל, אני לא מבלה שבע ימים רק עם רהילאקדה ואחרים. מומלץ לה עיף מבט בפורטוגלי הפורטוגלי, כדי להבין, שאם מישוה ביקש מירע ממישהו בענייני ומינות נשים בעיר, רחי זה הוא ממני ולא אני ממנו. מה מכל זה סיפר אתריכך ל-Mr S, ומה ממה שסיפר נחת על איי-הזיכרון המתרחקים של מי שפסע תמיד בצילו של אודן — זה כבר עניין לבריכת אי-איי-ג', או אפילו פול-י גראף ישן של הסקוטלאנד-איר מילחמת העולם השנייה.

● (3) Mr S טוען, שנכנסתי מאוחר יותר, לפנות ערב, למיסעדה היוזנית, בהבעה סר לרת', למיטב זיכרוני, הייתי פשוט משועמם. אם שיעמום מבקר מצליח לשרר גם שמך סלידה, הרי Mr S היה טען כבר, כשלבב אני כל-כך הרבה פיטפטי-לאקדה, שגם אני במ קומו הייתי מחליף שיממון קל ומנומס בסלי-רה, כטענתו.

● (4) מגעי הממש עם Mr S, במהלך הפסטיבל, היה הדוקיחיסית, בעיקר כאשר הפעלנו יחד לחץ ההשפעה מכריעים לגינוש החלטת הנציגים ברבר אמנה בינלאומית נגד כל צנוורה שהיא. אפילו נתתי לו את סיפרי האנגלי האחרון, עם הקדשה מינימאליסטית וחמתמי, למיטב זיכרוני, כראשייתיות (DA).

אין לי כל טענות על המשורר האנגלי הישן סטיבן ספנדר. גם לא אל איכות-זיכר רנו (ר' אמארו של נתן זך ברף זה). הלואי ואבי, בנגילו, זכר כמותו.

אני משוכנע אפילו, שזיכרונו, גם כיום, ובעצם תמיד, פעיל ויעיל יותר משירתו המר נודית, הגרורה, הנוכרת, אם בכלל, רק בהקשר פעילויותי החברתיות-פוליטיות.

אני אפילו מוחמא-לטיציאליסטים, גם לאי משוררים, יש, בדרדל-כיל, זיכרון-ארוך-טווח (וט"א), ואם הם גם נוסיעים, כמו סטיבן, יש להם הרבה מה לזכור. אם נתקקתי בזיכרונו של הנוסיעה-באימים ובמטוסים, מה יש להתמקח איתו על פרטים? שיהיה בריא י ש יאירצי יתום וזומנים.

לעצם העניין (ובתיקוה שדברים אלה יגיעו גם החוצה, למשל ל-TLS):

● (1) סטיבן חביב מקפיד לאזכר אותי כנציג הישראלי "A" (כפסטיבל-השירה הבינ-לאומי ברוטרדאם, 1982, בו ייצג הוא — הלהו: Mr S — את בריטיה המתמעט והבועט בעיקר לשער). בנקודה זו מחמיא זיכרונו הלא-רציף לכושרה-המצאה שלו. אני עצמי נוהג להגיר את עצמי בעיקר כנצי מדים בינלאומיים, כראשייתיות (DA), כך נהגתי גם שם. ברוב הרישומים הפנימיים, וכנראה שהאפשרות קרצה לו, אם, לעומת זאת, הוא מתכוון במיקרה, שהיית מיספר 1 בין המשתתפים, תודה על הדיוק, זו אפשרות סבירה בהחלט.

● (2) הנציג הפורטוגלי, משורר חביב וקצת בייש בשם אלברטו דה-לאקדה, אומנם היה כבר במלון צנטראל ברוטרדאם, כשנכנסתי אליו, הוא ישב שם לבדו, משועמם, ומייד כשהתיישבתי, שאל אותי איפה כל האחרים.